

EWALUACJA NASTAWIENIA INTERESARIUSZY DO IDEI NM PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU NMROD

KATARZYNA CHOTKOWSKA, MARTYNA KALICKA, JULIA WYGNAŃSKA

SPIS TREŚCI

AUTORKI-----	2
WSTĘP-----	3
UCZESTNICY - INTERESARIUSZE-----	5
WIEDZA UCZESTNIKÓW O PROGRAMIE NM -----	6
PRZEKONANIE O POTRZEBIE WDROŻENIA NM W POLSCE -----	8
PODSUMOWANIE -----	11
ANEKS -----	12

NAJPIERW MIESZKANIE
RZECZNICTWO OPARTE NA DOWODACH

AUTORKI

Katarzyna Chotkowska: Pracuje jako terapeutka zajęciowa w mieszkaniu chronionym dla osób chorujących psychicznie i w projektach realizowanych przez Porozumienie na Rzecz Wspierania Osób Chorujących Psychiczenie. Członek zarządu Instytutu Nauk o Polityce Publicznej. Związana ze środowiskiem organizacji pozarządowych m.in. Fundacją ITAKA – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych, Fundacją Kapucyńską im. Bł. Aniceta Koplińskiego, Fundacją Dobry Rozwój i Bródnowskim Stowarzyszeniem Przyjaciół i Rodzin Osób z Zaburzeniami Psychicznymi POMOST. Absolwentka studiów licencjackich i magisterskich na kierunku Polityka Społeczna w Instytucie Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego oraz studiów jednolitych magisterskich na kierunku Psychologia w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie.

Martyna Kalicka: Członkini Zarządu Fundacji Instytutu Nauk o Polityce Publicznej oraz Koła Naukowego Solidaritatis. Związana z projektami Stowarzyszenia Pracowni Filmowej „Cotopaxi”. Absolwentka studiów licencjackich i magisterskich na kierunku Polityka Społeczna w Instytucie Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego. Doktorantka na kierunku Polityka Publiczna na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Julia Wygnańska: koordynatorka merytoryczna i badań w projekcie „Najpierw Mieszkanie – rzecznictwo oparte na dowodach” Fundacji Ius Medicinæ oraz pomysłodawczyni projektu. Jako badaczka i rzeczniczka jest oddana idei polityki opartej na wiedzy i rzecznictwa opartego na dowodach. W latach 2005-2009 była członkinią Europejskiego Obserwatorium Bezdomności FEANTSA. Aktywna uczestniczka, prelegentka i moderatorka konferencji badawczych EOB. Członkini Komisji Ekspertów ds. Przeciwdziałania Bezdomności Rzecznika Praw Obywatelskich.

Interesariusz to każda osoba, instytucja, organizacja, której działania wpływają na kształt polityki społecznej wobec problemu, lub od których działań polityka ta jest zależna. Wśród interesariuszy są osoby odczuwające skutki polityki ale także dysponujące ważnymi dla niej informacjami, zasobami finansowymi lub ustawowymi kompetencjami. Interesariuszem jest każdy kto ma lub może mieć wpływ na rozwój wypadków i wynik końcowy. Niektórzy interesariusze są bierni – mimo możliwości wpływania na kształt zjawiska nie podejmują żadnych działań.

WSTĘP

Koncepcja seminariów interesariuszy bezdomności zrodziła się w 2012 roku w Programie Rzecznictwa: wiedza, współpraca przejrzystość stworzonym i realizowanym w Kamiliańskiej Misji Pomocy Społecznej w latach 2012-14¹. Pierwsze seminarium odbyło się w Warszawie (grudzień 2012), kolejne w Pomiechówku (październik 2013) i w Płocku (listopad 2013). „Interesariusz” to słowo klucz do poprawy systemu wsparcia kierowanego do ludzi w sytuacji bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego w Polsce. W kontekście polityki społecznej bezdomność to bardzo złożone zjawisko obejmujące wiele wątków min. zdrowie fizyczne i psychiczne, schronienie, sytuację rodzinną, edukację, kapitał społeczny, zatrudnienie, za które odpowiada wiele instytucji. Nie wszystkie zdają sobie z tego sprawę często klasyfikując problem bezdomności jako zajęcie dla kogoś innego, z innej instytucji. Celem seminariów interesariuszy jest zmiana takiego nastawienia poprzez wzbudzenie przekonania o potrzebie partycypacji w działaniach na rzecz zmiany. Praktyka i doświadczenia krajowe i europejskie potwierdzone badaniami naukowymi wskazują, że efektywność działań wobec bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego bardzo zależy od aktywności interesariuszy – ich bierność bywa zabójcza – a ich współpraca – nie do przecenienia.

Pierwszym warunkiem udanego seminarium jest zachęcenie do partycypacji wszystkich interesariuszy z danego terytorium. Kluczem ich doboru stała jest Europejska Typologia Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS wskazująca trzynaście sytuacji mieszkaniowych, w których znalezienie się oznacza bezdomność lub wykluczenie mieszkaniowe. To kontinuum wyczerpujące wszystkie odcienie bezdomności we współcześnie stosowanych definicjach. Za każdą sytuacją stoi jakaś instytucja np. „mieszkanie w przestrzeni publicznej” angażuje straż miejską, streetworkerów i pogotowie, przebywanie w placówce dla bezdomnych organizacje pozarządowe i ośrodki pomocy społecznej, posiadanie wyroku eksmisji sąd i komornika itd. Klucz ten stał się podstawą do angażowania przedstawicieli instytucji do partycypacji w seminariach. Drugim warunkiem jest przekazanie uczestnikom seminariów wiedzy, która może ich zainspirować i pomóc we wprowadzaniu zmiany oraz stworzenie przestrzeni do dyskusji nad przedstawionymi pomysłami.

Idea seminariów jako narzędzi do angażowania interesariuszy na rzecz zmiany polityki społecznej wobec bezdomności oraz inspirowania debaty została przeniesiona do projektu „Najpierw mieszkanie – rzecznictwo oparte na dowodach” (NMROD) realizowanego od kwietnia 2014 do marca 2016 przez Fundację Ius Medicinæ we współpracy z partnerem Kamiliańską Misją Pomocy Społecznej. W projekcie odbyły się cztery seminaria: w Radomiu (maj 2014), Ostrołęce (październik 2014), Pruszkowie (kwiecień 2015) i Warszawie (październik 2015) oraz dodatkowo konferencja podsumowująca (luty 2016) organizowana według podobnego klucza. Seminaria miały charakter lokalny, konferencja ogólnopolski, nawet międzynarodowy. Jednym z tematów każdego seminarium był program „Najpierw mieszkanie”.

Wszystkie materiały seminaryjne wraz z publikacjami poseminaryjnymi dostępne są na stronie <http://www.czynajpierwmieszkanie.pl/seminaria/>

¹ Program został stworzony i prowadzony przez Julię Wygnańską, koordynatorkę merytoryczną projektu i badań NMROD

Niniejszy raport przedstawia wyniki ewaluacji nastawienia do idei NM wśród uczestników seminariów interesariuszy oraz konferencji podsumowującej zorganizowanych w ramach projektu NMROD.

Seminaria w projekcie NMROD oraz konferencja podsumowująca były objęte zewnętrzną ewaluacją, której celem było poznanie ogólnej oceny wydarzenia, odbioru prezentacji oraz poziomu wiedzy i nastawienia do idei „Najpierw mieszkanie”. Pytania badawcze dotyczące ostatniego wątku były następujące:

- Jak jest nastawienie do programów typu „Najpierw mieszkanie”?
- Czy uczestnictwo w seminarium/konferencji przyczyniło się do zwiększenia wiedzy o idei „Najpierw mieszkanie”?
- Czy uczestnictwo w seminarium/konferencji przyczyniło się do zwiększenia przekonania o potrzebie wprowadzenia programów typu „Najpierw mieszkanie” w Polsce?

Ewaluację prowadzono w oparciu o anonimowe ankiety w formie papierowej rozdawane na początku wydarzeń i zbierane bezpośrednio po ich zakończeniu. Podczas konferencji ze względu na to, iż część uczestników była z zagranicy, przygotowano również ankietę w języku angielskim. Ankieta zawierała pytania zamknięte i otwarte nieznacznie różniące się w zależności od wydarzenia. Dodatkowo do ewaluacji konferencji podsumowującej wykorzystano wyniki krótkiej ankiety elektronicznej, której wypełnienie było konieczne do zarejestrowania się na konferencję. Średni zwrot ankiet od uczestników wyniósł 68% (Tabela 1).

Tabela 1. Uczestnictwo w badaniu ewaluacyjnym

	Radom maj 2014	Ostrołęka październik 2014	Pruszków kwiecień 2015	Warszawa październik 2015	Warszawa Konferencja luty 2016
liczba uczestników	45	43	53	47	79
liczba zwróconych ankiet	30	34	39	28	48
odsetek wypełnionych ankiet	67%	79%	74%	60%	61%

UCZESTNICZY - INTERESARIUSZE

W seminariach projektu NMROD uczestniczyło średnio 47 osób, najwięcej w Pruszkowie w kwietniu 2015 roku. Było to w sumie 139 interesariuszy (oraz 13 interesariuszy-organizatorów), z których każdy uczestniczył średnio w 1,11 seminarium (Tabela 2, Tabela 3). W konferencji udział wzięło 79 osób.

Tabela 2. Uczestnictwo w Seminariach Interesariuszy Bezdomności

	seminaria w projekcie NMROD (4)	wszystkie seminaria interesariuszy (7)
średnia liczba uczestników seminarium	47	-
unikalna liczba uczestników seminariów	152	191
unikalna liczba uczestników bez organizatorów	139	177
średnia liczba seminariów na uczestnika bez organizatorów	1,11	1,19

Uczestnicy pracowali przede wszystkim w ośrodkach pomocy społecznej (35%) oraz w organizacjach pozarządowych (24%). Trafiali się przedstawiciele władz lokalnych (10%) w osobie burmistrza, radnego, czy dyrektora wydziału. Przychodzili także przedstawiciele policji i straży miejskich, radziei szpitali, uczelni, sądu czy ministerstwa. Obecność ostatnich była bardziej widoczna podczas poszczególnych seminariów w zależności od ich tematyki oraz sieci współpracy współorganizatora (Tabela 3).

Tabela 3. Typ instytucji uczestników seminariów w projekcie NMROD

	%
ośrodek pomocy społecznej	35%
organizacja pozarządowa	24%
samorząd lokalny	10%
centrum pomocy rodzinie	8%
policja/straż miejska	8%
Inny	3%
Szpital	3%
Uczelnia	2%
Ekspert	1,6%
Ministerstwo	1,1%
Sąd	1,1%
dom pomocy społecznej	0,5%
Media	0,5%
ośrodek interwencji kryzysowej	0,5%
spółdzielnia mieszkaniowa	0,5%
towarzystwo budownictwa społecznego	0,5%
Zakon	0,5%
razem	100

Średnio 32% uczestników danego seminarium brało udział w jednym lub kilku seminariach wcześniejszych. Średnio każdy uczestnik wziął udział w 1,11 seminarium projektu NMROD. Natomiast wśród uczestników konferencji odsetek ten był dużo wyższy – ponad połowa uczestników (57%) była na którymś seminarium (Tabela 4).

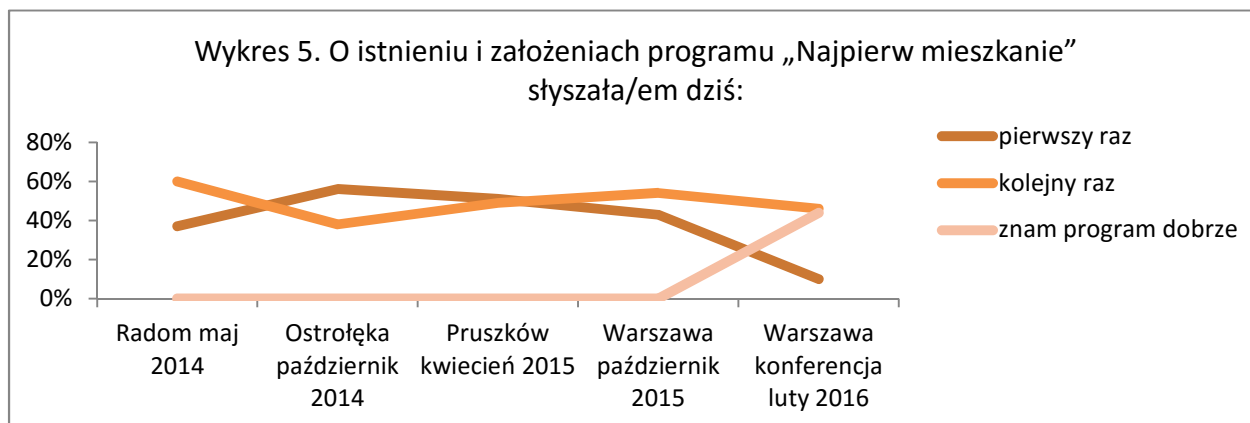
Tabela 4. Czy uczestniczyła Pan/i w poprzednich seminariach interesariuszy bezdomności?

	Radom maj 2014	Ostrołęka październik 2014	Pruszków kwiecień 2015	Warszawa październik 2015	Warszawa konferencja luty 2016
Tak	50%	32%	23%	21%	57%
Nie	50%	62%	77%	79%	43%

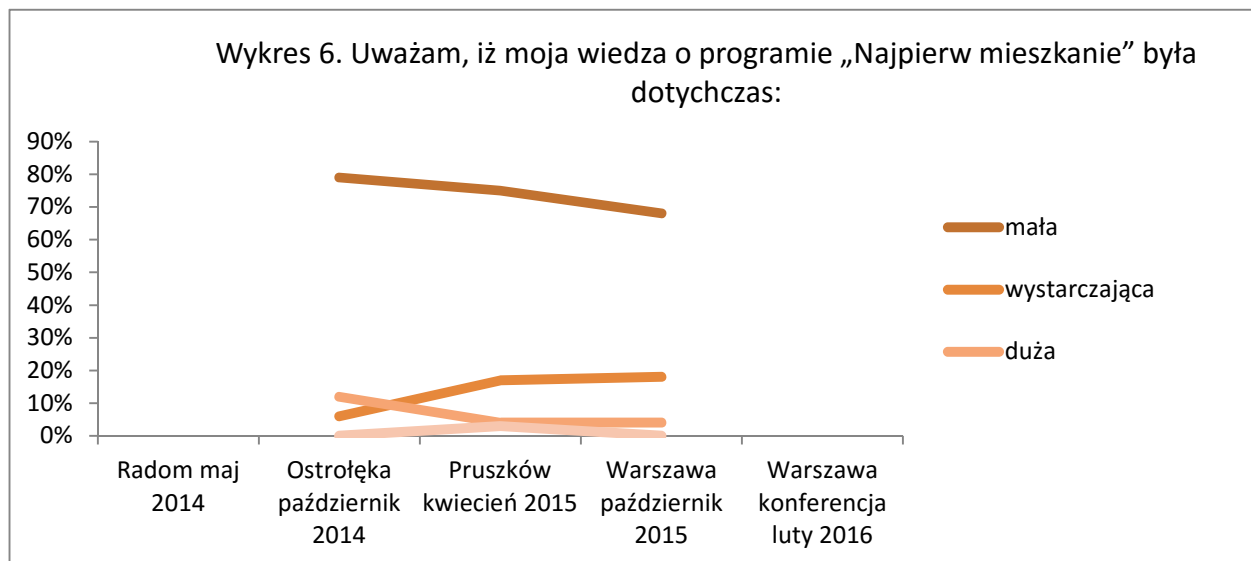
WIEDZA UCZESTNIKÓW O PROGRAMIE NM

Na początku realizacji projektu NMROD przyjęto założenie, że program Najpierw mieszkanie jako stworzony zagranicą, nierealizowany w Polsce, dostępny w opisach przede wszystkim w języku angielskim jest znany raczej niewielkiemu interesariuszom, osobom uczestniczącym w międzynarodowych sieciach wymiany doświadczeń min. FEANTSA, czytających literaturę fachową w języku angielskim lub popularną za pośrednictwem anglojęzycznych stron internetowych. Założyliśmy, że zdecydowana większość interesariuszy lokalnych zwłaszcza biernych, czyli nie czujących się interesariuszami polityki społecznej wobec bezdomności, o programie będzie wiedziała bardzo niewiele.

Rzeczywiście, od 37% do 53% uczestników seminariów o programie NM słyszało po raz pierwszy podczas seminarium interesariuszy NMROD. Od 38% do 60% słyszała o nim kolejny raz, jednak nikt nie zadeklarował, że zna program dobrze. Sytuacja wyraźnie zmieniła się podczas konferencji podsumowującej zorganizowanej na zakończenie projektu. Wszak 57% uczestników brało wcześniej udział w jednym lub kilku seminariach (Tabela 4). Wyraźnie mniejszy był odsetek osób, które o programie słyszały pierwszy raz (10%), aż 44% zadeklarowało, iż program zna dobrze, pozostali słyszeli o nim kolejny raz (46%) (Wykres 5).

Uczestnicy trzech seminariów oceniali poziom swojej wiedzy o programie. Zdecydowana większość uznała ją za małą (średnio 74%), średnio 14% za wystarczającą a 7% (prawdopodobnie organizatorów) za dużą (Wykres 6).

O zwiększenie wiedzy o NM dzięki uczestnictwu w wydarzeniu projektu zapytano wprost osoby biorące udział w ostatnim seminarium w Warszawie w październiku 2015 roku, podczas którego przedstawione zostały zasady programu NM oraz wyniki dwóch ekspertyz projektu dotyczących możliwości pozyskiwania mieszkań i zapewnienia specjalistycznego wsparcia według zasad NM oraz w konferencji podsumowującej w lutym 2015 również bogatej w prezentacje o samym programie oraz jego perspektywach określonych w projekcie NMROD. Zdecydowana większość zadeklarowała wzrost wiedzy lub nawet wzrost istotny: seminarium 21% trochę, 68% istotnie; konferencja 64% trochę, 24% istotnie (Tabela 7).

Tabela 7. Dzięki Seminarium/Konferencji moja wiedza o programie NM:

	Warszawa październik 2015	Warszawa konferencja luty 2016
nie zmieniła się	7%	11%
wzrosła trochę	21%	64%
wzrosła istotnie	68%	24%

Nieco dokładniej o znajomość programu NM w szczególności o źródła tej znajomości pytano osoby rejestrujące się na konferencję podsumowującą (poprzez formularz polskojęzyczny) oraz uczestniczące w niej. Wyniki przedstawiono w Tabeli 8 (można było zaznaczyć kilka odpowiedzi). 83% osób dokonujących rejestracji na konferencję czytało krótkie informacje o programie NM, to samo zadeklarowali niemal wszyscy uczestnicy konferencji (98%). Dłuższy tekst o „Najpierw mieszkanie” czytała prawie połowa osób rejestrujących się oraz dwie trzecie uczestników. Co ciekawe 56% rejestrujących się i 67% uczestników rozważa wdrożenie NM w Polsce.

Tabela 8. Źródła wiedzy o programie NM wśród osób rejestrujących się i uczestniczących w konferencji podsumowującej.

	rejestracja		konferencja	
	(N) TAK	% TAK	(N) TAK	% TAK
Czytała(e)m notatki/posty/krótkie artykuły o programie "Najpierw mieszkanie" - wiem mniej więcej na czym polega	55	83%	45	98%
Czytała(e)m książkę/opracowanie/dłuższy artykuł o programie "Najpierw mieszkanie" - wiem jakie są jego zasady i jak działa	32	48%	31	66%
Rozważam wdrożenie programu "Najpierw mieszkanie"	37	56%	30	67%
Wdrażała(e)m program "Najpierw mieszkanie"	3	5%	4	9%
Uczestniczyła(e)m w programie "Najpierw mieszkanie"	4	6%	4	9%

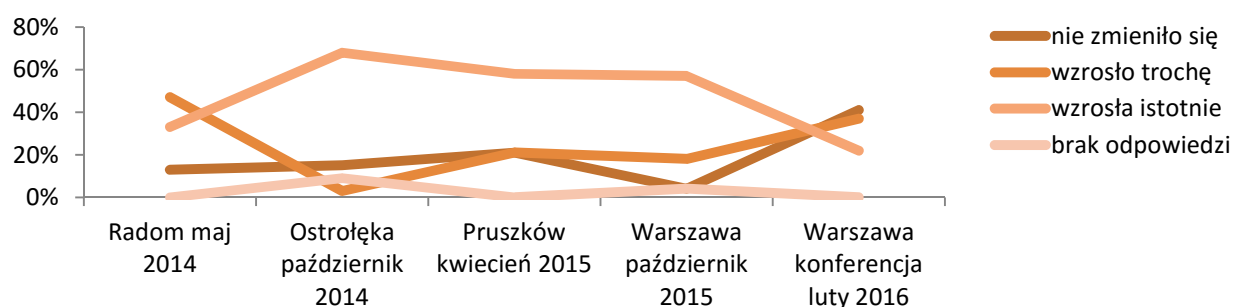
Dane te potwierdzają założenia realizatorów projektu o niewielkiej początkowej znajomości NM wśród interesariuszy, jednocześnie sugerując iż działania projektu NMROD w postaci seminariów interesariuszy oraz konferencji końcowej spełniły swoje zadanie, czyli spopularyzowały ideę wśród interesariuszy.

PRZEKONANIE O POTRZEBIE WDROŻENIA NM W POLSCE

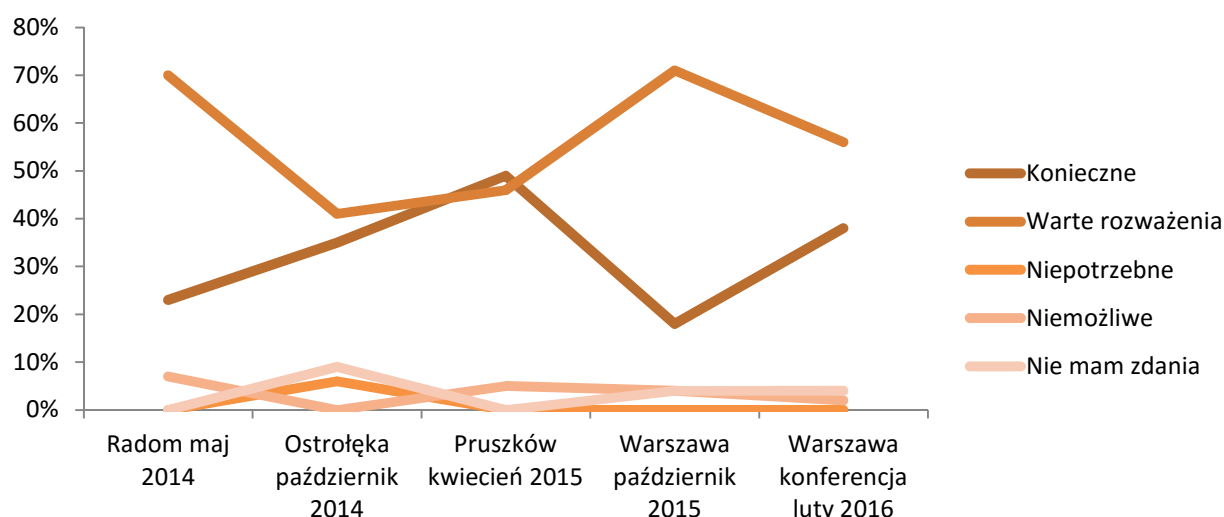
Uczestnicy seminariów i konferencji byli pytani o opinię na temat potrzeby wprowadzenia w Polsce programów NM. Wstępne przekonanie realizatorów było takie, iż wśród interesariuszy lokalnych program może budzić kontrowersje ze względu na swoje zasady min. przyznawanie możliwości mieszkania w samodzielnym lokalu na samym początku programu, niejako prosto z ulicy oraz z tego samego powodu – choć nie tylko – może być uznawany za niemożliwy do zrealizowania w Polsce. Według powszechnego przekonania dramatycznie brakuje mieszkań dla osób bezdomnych, nawet tych, które sumiennie i z wyrzeczeniami zrealizowały cały tradycyjnie rozumiany program wychodzenia z bezdomności od ulicy przez noclegownię po schronisko. Potencjalnym klientem NM są osoby bezdomne chronicznie nie realizujące takiego programu.

Ponad trzy czwarte uczestników dało się przekonać: zadeklarowali, iż dzięki seminarium ich przekonanie o potrzebie wdrożenia NM w Polsce wzrosło istotnie (średnio 54%) lub trochę (22%). U średnio 13% nie zmieniło się co może oznaczać brak przekonania albo przekonanie stabilne, na które seminarium nie miało wpływu. Takich osób było znacznie więcej wśród uczestników konferencji podsumowującej – na 41% osób nie wywarła ona wpływu w tej sprawie (ani nie zniechęciła ani nie zachęciła) natomiast u pozostałych przekonanie o potrzebie NM wzrosło trochę (37%) lub istotnie (22%) (Wykres 9).

Wykres 9. Dzięki seminarium moje przekonanie o potrzebie wprowadzenia w Polsce programów „Najpierw Mieszkanie”:

Wykres 10. Uważam, że wprowadzenie programów „Najpierw mieszkanie” w Polsce jest:

Ponad połowa uczestników (średnio 57%) uznała, że wdrożenie NM w Polsce jest **warte rozważenia**, a **33% że jest wręcz konieczne**. W zdecydowanej mniejszości znalazły się głosy uznające to za niepotrzebne (1%) lub niemożliwe (4%) (Wykres 10).

Niektórzy uczestnicy seminariów zdecydowali się na rozwinięcie i uzasadnienie swojej opinii o wprowadzeniu NM w Polsce:

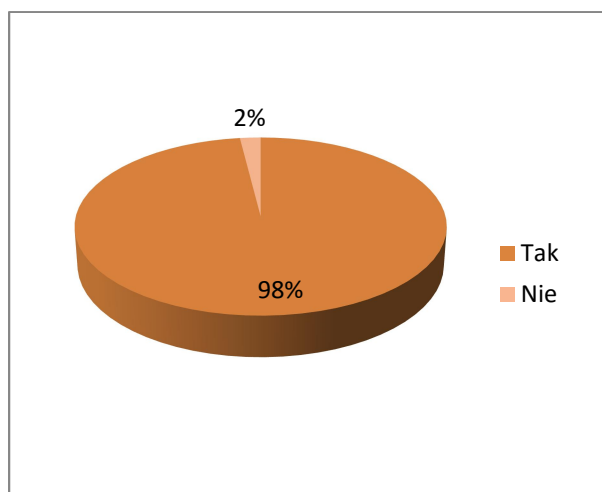
- *Daje szansę na samodzielne decydowanie o własnym losie.*
- *Jest warte rozważenia, bo jest alternatywą dla lokali socjalnych.*
- *NM jest warte rozważenia, ponieważ zwiększa szanse zabezpieczenia schronienia osobom/rodzinom.*
- *Osoby bezdomne staną się bardziej odpowiedzialne i wezmą życie we własne ręce, nauczą się gospodarowania własnym budżetem.*
- *Oszczędność w stosunku do alternatywnych rozwiązań; Opłaca się, jest skuteczny.*
- *Program daje nowe możliwości pomocy osobom, które nie korzystają z proponowanych form pomocy, ponieważ nie są one dla nich dostosowane; Jest to szansa na objęcie pomocą instytucjonalną osoby obecnie nie korzystające z pomocy.*

- Szansa na lepsze jutro do osób bezdomnych.
- Wielu ludzi nie odnajduje się w miejscach zbiorowego zakwaterowania program jest dla nich szansą na zmianę życia.
- Zmniejszenie zjawiska bezdomności; Daje szansę na zmniejszenie problemu bezdomności.
- Powrót do życia w społeczeństwie bezdomnego i akceptacja przez społeczeństwo (przede wszystkim bliskich).
- Myślę, że program np. Najpierw praca byłby bardziej wskazany; Uzasadnione wydaje się jednoczesna realizacja programu np. Najpierw praca.
- Brak mieszkania prowadzi do eskalacji problemów.
- Każda działalność, która poprawi warunki funkcjonowania osoby bezdomnej, warta jest prowadzenia.
- Podstawowa potrzeba życiowa.
- Wprowadzenie programu jest warte rozważenia. Moim zdaniem trudne będzie pozyskanie pozytywnej opinii społecznej.
- Uratuje ludzi.
- Warte rozważenia pod warunkiem ścisłej współpracy wielu instytucji nie tylko pozarządowych.
- Jest to dobry program.
- Proszę wprowadzić więcej szkoleń, spotkań, konferencji w tym zakresie.
- Bardzo dobry pomysł, ale myślę, że zostanie zrealizowany w bardzo małym procencie.

Podczas konferencji podsumowującej duży akcent był położony na zagadnienie bezdomności chronicznej – to grupa osób, w której znajdują się potencjalni klienci programów NM w Polsce. Ich istnienie wśród usługobiorców jest zdaniem realizatorów projektu istotnym argumentem na rzecz konieczności wprowadzenia programów w Polsce. Prawie wszyscy uczestnicy konferencji byli przekonani co do tego, że to właśnie program NM może przyczynić się do zmniejszenia bezdomności chronicznej w kraju (Wykres 11).

Program „Najpierw mieszkanie” ma opinię kosztownego (słusznie) jego prowadzenie oznacza bowiem konieczność zapewnienia uczestnikom samodzielnych mieszkań bez względu na poziom ich dochodów oraz wielospecjalistycznego wsparcia dostosowanego do ich indywidualnych diagnoz. Uczestnicy konferencji byli jednak zgodni, że na realizację programu powinny zostać przeznaczone odpowiednie środki finansowe (Wykres 11).

Wykres 11. Czy programy typu „Najpierw mieszkanie” mogą przyczynić się do zmniejszenia bezdomności chronicznej?; oraz: Czy powinno się przeznaczać środki finansowe na prowadzenie programów typu „Najpierw mieszkanie”?

PODSUMOWANIE

Wyniki ewaluacji zewnętrznej wskazują, iż seminaria oraz konferencja podsumowująca okazały się skutecznymi narzędziami poszerzania wiedzy o programach „Najpierw mieszkanie” oraz zwiększania przekonania interesariuszy o potrzebie ich wprowadzenia w Polsce.

Większość spośród 186 osób (w tym 13 organizatorów), które wzięły udział w seminariach i konferencji czuje się już przekonana do potrzeby wdrożenia NM. Mają do dyspozycji dodatkowe materiały przygotowane podczas realizacji projektu NMROD min. publikacje elektroniczne i drukowaną o programie, ekspertyzy z konkretnymi podpowiedziami wykonawczymi. Pozostali mogą korzystać z bogatej elektronicznej biblioteki zawierającej wszystkie prezentacje przedstawiane podczas seminariów i konferencji oraz dodatkowo publikacje poseminaryjne. Ziarno zostało zasiane i grunt przygotowany. Na razie na półce, ale w każdej chwili można po niego sięgnąć.

TABELE

Tabela do wykresu 5. O istnieniu i założeniach programu „Najpierw mieszkanie” słyszała/em dziś:

	Radom maj 2014	Ostrołęka październik 2014	Pruszków kwiecień 2015	Warszawa październik 2015	Warszawa konferencja luty 2016
pierwszy raz	37%	56%	51%	43%	10%
kolejny raz	60%	38%	49%	54%	46%
znam program dobrze	0%	0%	0%	0%	44%

Tabela do wykresu 6. Uważam, iż moja wiedza o programie „Najpierw mieszkanie” była dotychczas:

	Radom maj 2014	Ostrołęka październik 2014	Pruszków kwiecień 2015	Warszawa październik 2015	Warszawa konferencja luty 2016
Mała	-	79%	75%	68%	-
Wystarczająca	-	6%	17%	18%	-
Duża	-	12%	4%	4%	-
o NM wiem prawie wszystko	-	0	3%	0	-

Tabela do wykresu 9. Dzięki seminarium moje przekonanie o potrzebie wprowadzenia w Polsce programów „Najpierw Mieszkanie”:

	Radom maj 2014	Ostrołęka październik 2014	Pruszków kwiecień 2015	Warszawa październik 2015	Warszawa konferencja luty 2016
nie zmieniło się	13%	15%	21%	4%	41%
wzrosło trochę	47%	3%	21%	18%	37%
wzrosła istotnie	33%	68%	58%	57%	22%
brak odpowiedzi	0	9%	0%	4%	0

Tabela do wykresu 10. Uważam, że wprowadzenie programów „Najpierw mieszkanie” w Polsce jest (można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź):

	Radom maj 2014	Ostrołęka październik 2014	Pruszków kwiecień 2015	Warszawa październik 2015	Warszawa konferencja luty 2016
Konieczne	23%	35%	49%	18%	38%
Warte rozważenia	70%	41%	46%	71%	56%
Niepotrzebne	0	6%	0%	0	0
Niemożliwe	7%	0	5%	4%	2%
Nie mam zdania	0	9%	0%	4%	4%